

pl. amb el sentit vespertí, i també el singular *vespre*: la diferència era que *vespres* indicava una hora precisa (segurament la de la posta de sol, o entorn); i el singular devia significar un període probablement de cosa de dues hores a partir del crepuscle, aproximadament com avui: «cavalcà tro a *vespras*, e sel *vespra* li avènc --- qê ---» (125.6 aquest text, com és sabut, grafia constantment -a en lloc de *se* i viceversa).

Abunda en tots els clàssics medievals. «L'Almirall --- recollí's ell e totes les galees, e féu la via del cap de Leucata e --- anà-se'n entró a la plaja de Sirinyà --- e posà la gent --- en terra --- e barrejaren --- per tota l'encontrada, e venc a la ciutat de Besers --- e la host de Besers eixí --- ben 30.000 persones --- qui franceses, qui del país; e los almogàvers --- van trametre los dards --- tant fo l'esforç --- que a colp aquells van girar, així --- que l'encalç durà entró a mija legua de Besers; e hagra durat tro dins la ciutat, mas *vespre* se faia, e a l'almirall faia paor que de jorn poguessen tornar a les galees, per ço con eren en plaja la pijor --- e així cabdellà la gent e los ne féu tornar ---», Mun-taner (fets de 1285, § 152, Casac. v, 12.10); en les festes de la coronació d'Anfós el Benigne, a. 1328 l'«Infant En Pere tenc molt honorada cort, e féu molts dons a --- e a totes --- gents --- e l dijous féu atretal lo Sr. Infant En R. Berenguer --- que així --- se mantenc la cort --- estró al dit dijous a *vespre*, ab bell temps ---», id. (id., § 296, ix, 15.26).

Atansant-se més a l'hora del repòs: «Jamai en llur lit no s'hi dorm: tota la nit despenen --- dient cascuna a son marit: --- Per què guardàrets ab tan alegre cara la nostra serventa? --- Ai! na desastruga! quant ha --- e null temps vos bastà lo cor que'm besàssets a vostra requesta, ni que'm diguéssets, quan jo m'anava colgar: ---Déu vos dó bon *vespre*! --- Mas --- jo faré tal cosa que no us sabrà a pinyons ---», BMetge (*Somni* III, NCL, 116.28). I així encara en escriptors valencians de fi del S. xv (*Tirant de Galba*, *Vita Christi* d'Isabel de Villena), i de la segona meitat del S. xvi: «Quan verge pren l'home que té barba blanca / --- / lo grony i renyina entr' ells nunca i manca, / --- / ab so de... cornetes, albades li fa / --- / si viuda, de *vespre*, lo dolç cant remunta, / fa-més per complaure-us que per altre cas: / per ço ---», *Disputa de Viüdes i Donzelles*, v. 385.

Recollit pels lexicògrafs, des dels diccs. de rims del S. xiv (*Torc.*, 799); el valencià JnEsteve: «Com ja's fes *vespre*: cum iam nox appropinquaret» (*LiEleg.* d-3-6); «la posta del Sol ---; lo *vespre*, après de post lo Sol: vesper --- quant se fa nit ---», «veïhar a fins que és molt *vespre*: ad multam noctem vigilare», Onofre Pou (*ThPu.*, 334, 180); «*vespre*, *fer-se* ~: noctesco, advesperasco; *vespres*: horae vespertinae», Busa-N.

El mot ha continuat vigent pertot fins avui. És veritat que on es manté més vigorós és en català central. La definició cronològica del DAG. és bastant justa: «les 6, les set, les 8, les 9 del *vespre*, i les 10 de la nit» (en l'ús actual més aviat és les 6 de la tarda, les 7, 10 del *vespre*, les 11 etc. de la nit).

En altres dominis dialectals l'ús d'aquesta paraula ha anat de baixa; i allà on el català central diria *vespre* molts valencians, de parlar correcte, diuen a boca (*d*)e nit o a boqueta nit, i molts balears, diran més aviat *es capvespre* o de *capvespre* i, en part, *bora baixa*; també es nota aqueixa diferència en alguna zona del cat. occid., almenys cap als Pirineus (em sobtà observar que a Farrera de Pall., m'objectà l'informant que allà *vespre* no s'usa, 1933); però té gran raó AlcM en posar de relleu que el mot resta comú a totes les seccions de la llengua, fins a Eivissa («*vespre*, noche, PzCabr.): pertot pronunciat amb é tancada, com correspon a la vocal llatina ē. Només és alarmant de veure que, dins Bna., sobretot en les noves generacions, hi ha gent de parlar descuidat o massa bilingüe que s'hagi posat a imitar la pobresa de la llengua castellana, dient coses com *les vuit* o *les nou de la nit* (per a tot això, cf. *LleuresC*, 70, 76).

Tanmateix, guardant-nos d'exagerar, recordarem passatges literaris dels escriptors més conspicus de pertot: «--- Europa trottollà, / y despertada a punta de dia, al terratrèmol / --- no veyà 'l món germà / --- / semblava, viuda, dir-li: —Oh Atlàntida, ahont ets? / Com solia, ahir *vespre*, m'endormisquí en tos braços, / y avui lo meus no't troban, d'esgarrifansa frets!», *Atl.* I, 10c. «Prop de la llar s'escalfaven, / un *vespre* d'hivern obscur: / la vella, resa que resa, / la jove, mirant-se el fum; / ai! —tot baix— digué la jove, / --- / què teniu ara, padrina? / ---», Costa (*Trad. i Fant.*, *IdOr*, p. 13).

«Ara l'encontrada és deserta i boscosa; els camins s'han enherbat --- El sol hi guaita dies i dies --- i el *vespre* s'hi deixa caure enmig d'una quietud mortal», en la narració *La Basarda* de Joaquim Ruyra, *Pinya de Rosa* I, 90; «pesquen ja fa hores --- el crepuscle del *vespre* va esmortuint la resplendor de ses fumeres moradenques; algunes estrelles comencen a guspírejar --- la nit es va enfosquint ---», id. (*Les Senyorettes del Mar*, ib., 99). «--- Ja està fet, de ses matances y tothom se'n va a jeure; y jo també me n'hi vaig, perquè és *vespre*, *vespre*, --- y sa mà 'm fa mal de tant d'escriure ---», «no en tenia gens de son, es dematins ni es *vespres* ---», AMAlcover (*Contarelles*, p. 73; 2, p. 52).

En les llengües romàniques el nom VESPER, -RA del llatí clàssic va sofrir forta concurrència d'altres mots, en particular l'adverbi i adjectiu SĒRO, SĒRUS, -A, que els substituïren quasi del tot en la major part de les llengües romàniques (fr. *soir*, it. *sera*, oc. *ser*, *sera*, roms. *searà*, gall.-port. *serão*, -ran, cast. *anochecer* etc.). Només el cat. entre les llengües literàries ha mantingut el mot cabdal del llatí, junt amb algunes romanalles dialectals, o d'aplicació molt limitada, en it., fr., sard i dalmàtic, i una mica més en llengua d'oc, on *ser*, *sera*, ja domina molt a l'E. Mj., sobre *vespre*, mantingut en diversos textos secundaris del S. XIII, i encara viu avui, però perdut en gran part (sé en gascó, *ser*, *sero*, a Provença etc.), si bé és manté en part del domini occità,¹ i fins resta com a denominació de la vesprada en certs patuesos picards, suïssos i altres.